

УДК 323.2+327.88

DOI: 10.31733/17-03-2023-200-201

Андрій СОБАКАРЬ

завідувач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ВИКЛИКИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У сучасному світі характеристика безпеки набула принципово нових рис. Процес світового розвитку супроводжується виникненням та загостренням політичних, економічних, екологічних, енергетичних та інших проблем, що отримали глобальний масштаб поширення. Зростання взаємозалежності держав та регіонів світу, створення світових ринків та регіональних загальних економічних просторів, поява зброї масової знищення, здатного знищити все живе на планеті та інші подібні явища висунули на перший план проблему забезпечення безпеки в масштабах всього світового співтовариства, тобто проблему забезпечення міжнародної безпеки.

Безпека є одним з найважливіших якісних показників функціонування системи. Ретроспективний аналіз поглядів на проблему безпеки свідчить, що історично склалися два основні підходи до її трактування. Перший підхід перше місце ставить стан «захищеності», що забезпечується можливістю своєчасного виявлення та запобігання небезпеці. Другий підхід ґрунтується на тому, що загрози об'єктивно існують, проте держава і особистість мають потенціал, якому наявні загрози не становлять небезпеки.

Чинна Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, підходить до питань забезпечення безпеки з точки зору «захищеності» [1]. У ній декларується, що національна безпека досягається шляхом захисту найвищих соціальних цінностей в Україні, якими є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека.

Система забезпечення національної безпеки української держави побудована на принципах своєчасного виявлення змін у внутрішній та зовнішній обстановці, визначенні викликів та загроз національній безпеці, своєчасному запобіганню або мінімізації наслідків кризових ситуацій у поєднанні з цілеспрямованою діяльністю із захисту та реалізації національних інтересів. Провідна роль у прийнятті комплексу заходів щодо нівелювання кризових ситуацій відводиться державним органам, що входять до складу цієї системи.

На сьогодні забезпечення національної безпеки української держави являє собою контрольований і керований комплекс процесів щодо здійснення моніторингу, виявлення, обробки та класифікації наявних загроз з урахуванням їх генези і рівня потенційної небезпеки, що виникають у зовнішніх та внутрішніх протиріччях.

Основним інструментом реалізації політики національної безпеки будь-якої держави, включаючи Україну, є її забезпечення, тобто організаційна система суб'єктів забезпечення національної безпеки, покликаних вирішувати завдання щодо її забезпечення.

В якості структурних елементів системи забезпечення національної безпеки виступають взаємопов'язані суб'єкти (сили) забезпечення національної безпеки (публічно-правові утворення, інституції громадянського суспільства, громадяни) плюс засоби та ресурси (технологічні, технічні та інші, що використовуються для моніторингу стану національної безпеки, бюджетне фінансування), нормативна правова база, що регулює суспільні відносини щодо формування, функціонування та вдосконалення елементів такої системи.

Аналіз основних підходів до проблеми забезпечення національної безпеки дозволяє виділити низку ключових моментів:

- безпека в даний час виступає як основна умова життєдіяльності особистості, суспільства, держави, гарантуючи поступальний розвиток та забезпечення інтересів;
- ключовою фігурою безпеки є об'єкт, якому завдається шкода, а також враховується здатність об'єкта, явища чи процесу зберегти свої якості та характеристики

при негативному руйнівному зовнішньому впливі чи під впливом внутрішніх чинників;

– будь-який вид безпеки сприймається як властивість системи, основою якої закладено цілісність і стійкість, і лише забезпечення безпеки всієї сукупності суб'єктивно-об'єктивних елементів системи та його взаємозв'язків дозволяє зберігати цілісність системи та забезпечувати її безперебійне функціонування;

– практично неможливо досягти стану абсолютної безпеки, при якому були б відсутні небезпеки у всіх сферах, проте людство прагне досягнення такого стану;

– є складнощі щодо понятійно-категоріального апарату у сфері забезпечення національної безпеки, що відповідно вимагає його розширення та уточнення у документах стратегічно-планувального характеру.

Своєчасне на сьогодні виявлення різних за рівнем викликів, тобто безлічі проблем, загроз та небезпек, складність та розміри яких такі, що вони не можуть бути вчасно оцінені, попереджені, усунуті або розв'язані різними методами (включаючи силові) виключно за рахунок збільшення ресурсів та реагування на них з боку елементів системи забезпечення національної безпеки, має першорядну значимість у діяльності із захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави.

Важливими передумовами досягнення високої ефективності системи забезпечення національної безпеки України на сучасному етапі державотворення слід вважати: відкрити ринкову економіку, вільні ціни, низькі митні бар'єри, переважно тарифні, а не кількісні; підтримку конкуренції на ринках; домінування приватної власності при жорсткому захисті власності комунальної та державної; безумовне дотримання договірних зобов'язань на всіх рівнях їх укладання; податкова система, підконтрольна платникам; ефективні державні служби з низьким рівнем корупції; демократична політична система з політичною конкуренцією, розділенням і змінюваністю влад, що створює надійні механізми контролю суспільства над державою і бюрократією; незалежний суд, який викликає довіру громадян до справедливості рішень, що приймаються ним; сильна система органів охорони правопорядку і виконання судових рішень, що забезпечує високу міру невідворотності покарання за порушення законів; мінімальний розрив між формальними і неформальними нормами соціальної поведінки [2].

Таким чином, сутність національної безпеки визначається як стан захищеності країни, що виникає у процесі взаємодії органів державної влади, організацій та громадських об'єднань для захисту національних інтересів від різного виду загроз. Зміст цього поняття утворюють у сукупності поняття «національний інтерес», «загроза національної безпеки» та «система забезпечення національної безпеки».

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 р. «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

2. Циганов В. В. Національна безпека: проблеми визначення та оцінки ефективності. Стратегічні пріоритети. 2013. № 3 (28). С. 123-127.